

Ասիական ժողովրդներն արու գավակի ծնունդը շնորհավորում են իբրեւ ընտանիքի ուրախություն, որովհետեւ, ըստ նրանց, հայտնվում է հոր տան ժառանգը: Նա ապահովում է օջախի շարունակությունը, օջախի, որի մեջ նախնյաց հոգիներն են հանգչում: Մինչդեռ աղջկա ծնունդը՝ պատճառ է դարձել տխրության եւ շատ դեպքերում՝ նաեւ արհամարհանքի: Շատերը փորձել են այս իրավիճակն արդարացնել այն տեսակետով, թե արու գավակը կյանքի գոյության կոմի մեջ նոր ուժ է հաղորդում իր

² Արաբական թերակղզում դեռևս հնագույն ժամանակներից սովորույթ է եղել երեխայի ծնունդն ընդունել ավազե փոսի մոտ: Այս դաժան սովորույթի համաձայն՝ կինը ծննդաբերում էր ալգ փոսի մոտ, ես եթե աղջիկ երեխա էր ծնվում, հայրն էր որոշում պահել երեխային, թե թաղել փոսի մոտ: Սովորաբար երեխային թույլ էին տալիս ապրել, եթե տալիս ցեղում աղջիկ երեխային որոշ քիչ էին (տես Ե. ԿԱՐԴԻՄԱՆ, Женщина в древнем мире, Москва, 1990, էջ 114–115):

ծնողներին, այնինչ աղջիկ երեխան վաստակ սպառող ծանրաբեռնվածություն է ծնողների համար³:

Հայ իրականության մեջ տղա եւ աղջիկ երեխաների միջեւ որոշակի տարբերություն դրվել է: Տղա ունեցող մայրերն առավել մեծ հարգանքի են արժանացել: Ասվածի դրսևորումը մենք տեսնում ենք հենց երեխայի մկրտության ժամանակ: Հնում մի քանի մկրտություն լինելու պարագայում նախ մկրտում էին տղա երեխաներին: Եթե քահանան մկրտության ծեսն արդեն սկսել էր մի որեւէ աղջկա համար, եւ այդ ժամանակ եկեղեցի էին բերում տղա երեխայի, քահանան կարող էր անավարտ թողնել սկսած ծեսը եւ մկրտել տղա երեխային⁴: Նույն կերպ մկրտությունից հետո տղային մեռունից հանում էին երեք օր հետո, իբրեւ թե ամաչկոտ չլինի, իսկ աղջկան՝ 7 օր հետո, որպեսզի ամաչկոտ ու պարկեշտ լինի⁵:

Եթե կինն աղջիկ երեխա էր ունենում, կարող էր առաջին օրն ընդհանրապես կաթ չտալ նրան՝ համբերատարություն սովորեցնելու համար⁶: Այս օրինակով մենք տեսնում ենք, որ կնոջ մեջ ի սկզբանե դրվում է համբերող լինելու հատկանիշը: Սրանք բնորոշ օրինակներ են, որոնք թույլ են տալիս հաստատել այն փաստը, որ հայ ընտանիքներում նախապատվություն է տրվում տղա երեխաներին: Թեպետ այս մտածելակերպը մեր օրերում գրեթե վերացել է, սակայն հիմնականում պահպանվել է գավառներում եւ գյուղերում:

Հայոց նահապետական ընտանիքներում տիրապետող է եղել patria potestas-ի՝ հայրական իրավունքի⁷ գաղափարը, որն ընտանիքի հարատևության գրավականն է: Ժողովրդի ըմբռնումով միայն pater familias-ը՝ ընտանիքի նահապետը, կարող է այդ տան սրբությունը պահպանել, որով եւ կպահպանվի ընտանիքի ամրությունը: Ահա այս տեսակետից է ընտանիքը շահագրգռված, որ նահապետի սերնդական կազմը չկտրվի, չանհե-

³ ԱՐԻՍՏԱԿԵՍ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԵԳՐԱԿՅԱՆ, Ամուսնության խնդիրը, գր. առաջին, Մոսկվա, 1891, էջ 25:

⁴ Ե. ԼԱՆՅԱՆ, Զավախք, Ընտանեկան բարք, Տղաբերք եւ կնունք, ԱՀ, գր. Ա., թիվ 1, Շուշի, 1986, էջ 270:

⁵ Անդ, էջ 271:

⁶ Անդ, էջ 268:

⁷ Երեխային անվանակոչելու պահը նույնպես շատ կարևոր է հայ ընտանիքում: Հին աշխարհի ժողովուրդները կարծում էին, որ եթե երեխայի անունը տալիս է մայրը, ապա հայրը կորցնում է իր «հայրական իրավունքը», իշխանությունը երեխայի հանդեպ: Սա բացատրվում էր նրանով, որ հին աշխարհում անուն տալը ընկալվում էր ենթարկեցնելու իմաստով: Առաջինը մարդուն է հնարավորություն տրվել անուններ տալ կենդանիներին, եւ հենց մարդն էր իշխում կենդանիների (տե՛ս Ե. ВАРДИМАН, նշ. աշխ., էջ 119):

տանա, ուստի անհրաժեշտ է, որ արու զավակներ ծնվեն: Արու զավակ, մանավանդ անդրանիկ արու զավակ ունենալու անհրաժեշտությունը համատարած, խոր արմատացած գաղափար է հայ ժողովրդի աշխարհայացքում⁸: Հենց այդ պատճառով ժողովրդի սովորութեամբ իրավունքը թույլ է տալիս ապօրինի կամ երկրորդ կնոջ հետ ապրելու պահանջը, երբ օրինական կինն ամուլ է կամ շարունակաբար աղջիկներ է ծննդաբերում: Օրինակ՝ Բորչալիում արու զավակ չունեցող ընտանիքը մեծապես վշտանում էր, որ իր տան կրակը պիտի հանգչի, որ գերեզմանն օրհնող չի լինելու, եւ իր ընտանեկան անունն այլեւս ոչ ոք չպիտի կրի: Գանձակի

⁸ Հայերի շրջանում արու զավակ ունենալու նախապատվության արմատները գալիս են նաեւ մեռելների պաշտամունքից: Բանն այն է, որ յուրաքանչյուր մեռյալ հանդերձյալ կյանքում սպասում է, որ իր որդիները հարգեն իր հիշատակը: Հույներն այս գաղափարն արտահայտելու համար գործածում էին մի շատ բնորոշ բառ՝ πατριάειν, ինչպես եւ լատիները նույնիմաստ parentare բառը, որովհետեւ մեռելներին հիշելիս նրանք դիմում էին իրենց հանգուցյալ հայրերին, ընտանիքի նախահայրերին: Իսկ նախահայրերին պաշտում էին միայն արական գծով այն ըմբռնմամբ, որ միայն այրը՝ տղամարդն է օժտված խորհրդավոր բնական ուժով՝ արգասաբեր ընդունակությամբ: Բացի այդ՝ պահանջվում էր, որ մեռելների հիշատակողները, հանգուցյալների հանդերձյալ կյանքի մասին հոգ տանողները պետք է լինեին իրենց արչունակից, ուղղակի ազգականները: Օտարներն իրավունք չունեին այդ պարտականություններն իրենց վրա վերցնելու, հակառակ դեպքում, հանգուցյալների հոգիները բարկանում էին եւ մեծ չարիքներ կարող էին բերել ուղղակի ազգականների գլխին: Այսպես էր Հին Հնդկաստանում, հույների եւ լատիներների մեջ: Եւ նույն այս գաղափարը տիրապետող էր հայերի մեջ (տես Խ. ՍԱՄՈՒԷԼՅԱՆ, Հայ ընտանեկան պաշտամունքը, ԱՀ, Թիֆլիս, 1906, էջ 122):

Յուրաքանչյուր հայ ընտանիք, բացի իր նախահայրերին պաշտելուց, ուներ նաեւ իր ընտանեկան պաշտպան սուրբը: Հայը մինչ օրս սովորություն ունի ընտրել իր ընտանիքի համար մի հատուկ հովանավոր՝ այս կամ այն սրբին, ում պաշտպանությանն է հանձնում իր ընտանիքը եւ տունը: Որոշ օրեր աղոթքներ ու փառաբանություններ էին արվում այդ սրբերին, ուխտի էին գնում նրանց անվանը նվիրված տեղերը: Չբեր կանայք կամ այնպիսիները, որոնց զավակները միշտ մահանում էին, երգում էին տալիս եւ ուխտ անում, որ իրենց անդրանիկ զավակին կընծայաբերեն տան սրբին եւ նրա ծառան կդարձնեն: Եւ երբ հայ երիտասարդներն ամուսնանում էին, եթե փեսայի ընտանիքը գտնվում էր, օրինակ, Ս. Գեւորգի հովանավորության ներքո, իսկ աղջկա ընտանիքի բարեխոս սուրբն էր համարվում Ս. Սարգիսը, ապա նորահարսն սկսում էր պաշտել ընտանիքի հովանավոր սրբին: Նա դադարում էր իր՝ Ս. Սարգսին ուխտագնացության գնալը եւ միշտ դիմում էր Ս. Գեւորգի հովանավորությանը (տես Խ. ՍԱՄՈՒԷԼՅԱՆ, Հայ ընտանեկան պաշտամունքը, ԱՀ, Թիֆլիս, 1906, էջ 165):

Կինը մոտենում է սրբի դռանը, երեք անգամ չոքեչոք պտտվում նրա շուրջը, եւ ապա համբուրելով սրբությունը, չոքած եւ ձեռքերը գետնին՝ հենած՝ անշարժ մնում: Այնժամ մի անմեղ մանուկ վերցնում է մի կտոր քար եւ դնում նրա վզին: Քահանան անմիջապես ձգում է նրա վրա իր շուրջառը եւ աղոթքներ կարդում: Մի կին էլ նրա մոտ հսկում է, որ ոչ ոք չդիպչի նրան եւ խանգարի նրա խնդրանքը: Կինը ջերմեռանդությամբ աղոթելուց հետո խոստանում է յոթ գլուղ ման գալ, «մատաղ հավաքել», ոչխար առնել եւ բերել «նրա ոտքի տակը», եթե իր խնդրանքը կատարի եւ մի որդի տա (տես Վ. Յ., Ընտանեկան բարք. Տղաբերք եւ կնոնք, ԱՀ, 1897, գր. Բ, Թիֆլիս, էջ 144—145):

գավառում ամուլ կնոջ ամուսինը մի երկրորդ կին է բերում հատկապես երեսա ունենալու նպատակով, եւ հասարակական կարծիքը, որ ընդհանրապես դատապարտում է ապօրինի կնապահությունը, այսպիսի դեպքերում շատ ներողամիտ է գտնվում⁹:

Ապօրինի կնապահության երեւույթն անվանել են concubinat¹⁰, որը կատարվել է մեր սովորութային իրավունքի համաձայն՝ որոշ ծեսերի ու սովորությունների պահպանողությամբ. գրվում են պայմանագրեր, հրավիրվում են վկաներ, նույնիսկ գնում են եկեղեցու դուռը՝ կենակցության, փոխադարձ համաձայնության երդումը կռելու: Այս կենակցության գաղափարը, ինչպես տեսնում ենք, գոյություն է ունեցել հայոց հին պատմության շրջանում եւ շարունակել է զարգանալ մինչեւ մեր օրերը: Այսպիսի պայմանագրեր կնքվում էին կենակցող զույգի երկու կողմերի միջեւ¹¹:

Հայ Առաքելական Եկեղեցու կանոններով՝ ամուսնունն ամուսնալուծության արդարացված պատճառ չի հանդիսանում: Նույնը վերաբերում է նաեւ այն պարագային, երբ ընտանիքում շարունակ աղջիկ երեխաներ են ծնվում: Քրիստոնեության տեսանկյունից չի թույլատրվում կնոջ ամուսնության պարագայում մեկ այլ կին բերել տուն, քանզի դա խիստ հակասում էր մի կին, մի ամուսին սկզբունքին: Օրինակ՝ համաձայն Շահապիվանի ժողովի 5-րդ կանոնի¹²՝ 7 տարվա ապաշխարանքի, տուգանքի եւ ծեծի է ենթարկվում այն տղամարդը, որն առանց պոռնկության եւ մարմնական արատի արձակում է իր կնոջը՝ ամուսնության համար¹³:

⁹ Խ. ՍԱՄՈՒԷԼՅԱՆ, Հայ ընտանեկան պաշտամունքը, ԱՀ, թիվ 13, Թիֆլիս, 1906, էջ 122—123:

¹⁰ Անվանումը գալիս է լատիներեն concubinitus բառից, որը նշանակում է հարճ (տե՛ս И. Х. ДВОРЕЦКИЙ, Латинско-Русский словарь, Москва, 1976, էջ 226):

¹¹ Խ. ՍԱՄՈՒԷԼՅԱՆ, Հայ ընտանեկան պաշտամունքը, ԱՀ, թիվ 13, Թիֆլիս, 1906, էջ 123:

¹² Եթե մեկը կնոջն արձակի ամուսնության պատճառով, կինը կարող է վերցնել բոլոր կարասին, որ բերել է, նույնպես եւ հանդերձը, արծաթ, աղախին, անասուն. եթե բացի ամուսնունից ուրիշ արատ չունենա կինը, մարդը թող տուգանք վճարի անարգանքի համար, եթե ազատ է՝ 1200 դրամ, եթե շինական է՝ 700 դրամ: Եթե մի տարի չանցած ուրիշ կին այդ մարդուն գա, եւ իմացվի, որ կնահանության պատճառն այդ կինն է, բռնեն այդ կնոջը եւ ուրկանոց տանեն մի տարի աղալու եւ աղախնություն անելու, 100 դրամ էլ եկեղեցուն տա, եթե ազատ է, 100 դրամ ուրկանոցի տա: Իսկ եթե մարդն է արձակման գլխավոր պատճառը, որ ուրիշին առնի, 100 դրամ տուգանք վճարի եկեղեցուն եւ 3 տարի ունկնդիրների հետ ապաշխարի, մի տարի էլ ներսում: Իսկ եթե մէկը կարձակի որդու տեր կնոջ կամ ամուլ կնոջ՝ առանց պոռնկության պատճառի կամ ուրիշ արատի, նույն կանոնը լինի եւ նրա համար (տե՛ս Ն. ՎՐԴ. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳՅԱՆ, Հայոց եկեղեցական իրավունք, գր. Ա., էջ 289):

¹³ Ն. ՎՐԴ. ՄԵԼԻՔ-ԹԱՆԳՅԱՆ, Հայոց եկեղեցական իրավունք, գր. Ա., էջ 935:

Վերը նշված կանոններին ինչ-որ առումով հակադրվում է Մխիթար Գոշի «Դատաստանագիրքը»: Խոսելով կնոջ ամուսնական մասին՝ Գոշն օրինակ է բերում Աբրահամին ու Սառային եւ թույլ է տալիս բացի ամուսնից՝ երկրորդ կին եւս բերել, բայց այս պարագայում Գոշն ընդգծում է մի կարեւոր նախապայման. տղամարդն ամուսն եւ ծննդկան կնոջը միասին չէր կարող պահել մի հարկի տակ: Իսկ տղամարդու ամուսնական պարագայում Գոշն իր այս կանոնով կնոջը թույլ էր տալիս երկրորդ «ամուսին» գտնել¹⁴: Կանոնը շատ հետաքրքրական է այն տեսակետից, որ կնոջն ու տղամարդուն երեխա ունենալու հարցում դիտարկում է մեկ հարթության վրա: Փաստորեն՝ նա կնոջը եւս թույլ է տալիս այլ տղամարդուց երեխա ունենալ, եթե նրա ամուսինն ամուսն է¹⁵:

Մխիթար Գոշի տեսակետը տղամարդու ամուսնական եւ կնոջ՝ այլ տղամարդուց երեխա ունենալու հարցի վերաբերյալ խիստ ծայրահեղական է: Հայտնի է, որ քրիստոնեական արժեհամակարգը կնոջ բարոյականությունը բոլորովին այլ հարթություն է տեղափոխել: Նախաքրիստոնեական շրջանում Հայաստանում գոյություն է ունեցել կրոնական հետերիզմ¹⁶, որը կապված է եղել պտղաբերության հետ: Մելիք-Փաշայանը հետերիզմն անժխտելիորեն կապում է ծննդաբերության հետ: Սրա հետ կապված նա բերում է մի օրինակ. Նոր Բայազետի Օրդակլու գյուղի Թուխ Մանուկ վայրում ուխտի էին գնում ամուսն կանայք՝ երեխա ունենալու հույսով: Նրանք իրենց գոտին դնում էին քարի վրա, իրենք անցնում էին քարի անցքով, ապա խնդրում էին մի տղամարդու, որ գոտին կապի իր սովորական տեղում: Գոտին կանացի սեռականության խորհրդանշանն է: Հավանաբար, վաղ անցյալում գոտի կապելու փոխարեն սեռական հարաբերություններ էին ունենում օտար տղամարդկանց հետ¹⁷: Վերը բերված օրինակներից կարող ենք եզրակացնել, որ կրոնական հետե-

¹⁴ ՄԽԻԹԱՐ ԳՈՇ, Գիրք Դատաստանի, Երեւան, 1975, էջ 40. Ն. ՎՐԴ. ՄԵԼԻՔ-ՓԱՇԱՅԱՆ, Հայոց եկեղեցական իրավունք, գր. Ա., էջ 690 (Մելիք-Փաշայանը, վերլուծելով Մխիթար Գոշի «Դատաստանագիրքը», այս կանոնն առանձնացնում է իբրեւ տարօրինակ կանոն մի քանի այլ կանոնների հետ միասին):

¹⁵ Շահապիվանի ժողովը եւս սահմանում է կանանց եւ տղամարդկանց իրավունքների հավասարություն: Մասնավորապես ժողովի 3-րդ կանոնը խիստ ծեծի, կշտամբանքի, տուգանքի, ապաշխարանքի է ենթարկում շնութուն անող թե՛ կնոջը եւ թե՛ տղամարդուն (տե՛ս Ն. ՎՐԴ. ՄԵԼԻՔ-ՓԱՇԱՅԱՆ, Հայոց եկեղեցական իրավունք, գր. Ա., էջ 93):

¹⁶ Έταίρια — հունարեն «ընկերուհի» բառից (տե՛ս А. Д. ВЕЙСМАН, Греческо-русский словарь, Москва, 1991, էջ 535):

¹⁷ Տե՛ս К. В. Мелик-Пашаян, Культ богини Анаит, Ереван, 1963, էջ 42:

րիզմը, այնուամենայնիվ, Հայաստանում կարող էր գոյություն ունեցած լինել, բայց պտղաբերության ու ծննդաբերության առաքելությանն ուղղված հետերիզմը պետք չէ շփոթել անառակության հետ: Չէ՞ որ Անահիտը եղել է պտղաբերության եւ արգասավորության աստվածուհին: Կանայք եւ նույնիսկ տղամարդիկ հաճախ էին դիմում Անահիտ աստվածուհուն՝ իրենց պտղաբերություն պարգեւելու համար: Փաշայանը նույնպես նշում է, որ այս ամենը բխել է Անահիտի՝ որպես արգասավորության աստվածուհու պաշտամունքի ներքին էությունից¹⁸:

Չբեր կանանց առաջարկում էին ուտել մանրած կապար, հնդկընկույզ եւ այլն: Տարեց կանայք նաեւ իրար էին խառնում խունկը, օղին, ջաբարի կուպը (անասնաբույժների օգտագործած ընտիր եւ առաջնակարգ կուպը): Այս ամենը քսում էին անլվա կտավի վրա եւ կապում էին չբերի մեջքին: Բավական ժամանակ թողնելուց հետո հանում էին, եւ իբր սա օգնում էր կնոջը հղիանալ:

Կանանց ամուսնությունը շատ անգամ ժողովուրդը բացատրում էր նրանով, որ քաջքերը թույլ չեն տալիս երեխա ունենալ: Ուստի ամուսն կանայք միշտ փոխում էին իրենց ննջարանը՝ կարծելով, թե այնտեղ չար ոգիներ կան: Երբեմն էլ այդ չբերությունը «կոխից» առաջացած էին համարում, այսինքն՝ նոր պսակված ժամանակ հարսի մոտ չար ու անմաքուր մարդիկ էին եկել, խավար ու անտեսանելի ուժեր էին ձեռք տվել նրան: Իսկ եթե ծննդաբերության ժամանակ կինն ուշաթափվում էր, կարծում էին, որ չար ոգիները տիրել են ծննդկանին: Կնոջը շրջապատող մարդիկ փորձում էին ցրել այդ չար ուժերին: Պարզ է, որ այսպիսի հավատալիքների ազդեցության տակ ժողովուրդը ծննդկանին եւ ընդհանրապես նրա սենյակը անսուրբ էր համարում, ուստի եւ զատում էին ծննդկանի բաժակը, ափսեն եւ այլ պարագաները եւ թույլ չէին տալիս, որ նա որեւէ բանի ձեռք տա: Նրա համար առանձին կերակուրներ էին պատրաստում: Կարծում էին, որ չար ոգիները դեռ շարունակում են կնոջ պառկած ամբողջ ժամանակամիջոցում մնալ այդ տանը: Ուստի չարքերից պաշտպանելու համար ծննդկանի բարձի տակ դնում էին Նարեկ, սուր կամ դաշույն եւ այլն: Այնուհետեւ հրավիրում էին քահանային՝ տունը քաջքերից ազատելու համար: Քահանան մի աման ջուր էր օրհնում եւ այդ ջուրը ցանում էր ծննդկանի սենյակի պատերի եւ ծննդկանի պարագաների վրա¹⁹:

¹⁸ Տե՛ս անդ, էջ 54:

¹⁹ Խ. ՍԱՄՈՒԷԼՅԱՆ, Հայ ընտանեկան պաշտամունքը, ԱՀ, Թիֆլիս, 1906, էջ 169–170:

Հայկական միջավայրում, երբ կինը չբեր էր, սովորաբար ազգականներին ուղարկել էին իր երեխային տալիս էր այդ երեխա չունեցող ընտանիքին: Սովորություն կար, որ երեխային երեք անգամ անց էին կացնում կնոջ շապիկի միջով, իբրեւ թե նրանից է ծնվում: Այս տեսակ «որդեգրման» ժամանակ եւս նախապատվություն էր տրվում արու զավակին²⁰:

Ժառանգ ունենալու գաղափարը հայ ժողովրդի մեջ պարփակվում էր նաեւ տնփեսայության սովորույթում: Եթե ընտանիքը ոչ մի արու զավակ չուներ, աշխատում էր տնփեսա բերել: Նրանք փորձում էին իրենց աղջկա համար այնպիսի փեսացու գտնել, որը հոժարակամ կհեռանար իր ծնողներից ու ընտանիքից: Լինում էին դեպքեր, երբ այդ երիտասարդը նույնիսկ ընդունում էր աղջկա հոր ազգանունը, մի խոսքով՝ դառնում էր աներոջ տան արու զավակը²¹:

Եթե տղամարդը, այնուամենայնիվ, որոշում էր զավակ ունենալու համար դիմել ապօրինի կնապահության տարբերակին, այս պարագայում միությունն անպսակ էր լինում, բայց զույգ կազմողները հանդիսավոր կերպով միմյանց խոսք էին տալիս միասին վարել ամուսնական կյանք: Եթե մեկն ու մեկը դրժում էր այս խորհուրդը կամ բռնվում էր ամուսնական անհավատարմության մեջ, դատապարտվում էր նույնքան, որքան կդատապարտվեր, եթե եկեղեցական պսակին արժանացած լիներ: Այսպիսի ամուսնությունների ժամանակ, երբ տանն ունենալով օրինական կին՝ տղամարդը տուն էր բերում մեկ այլ կնոջ, ստիպված էր լինում այդ կնոջ հետ ամուսնական պարտավորությունները կարգավորել գրավոր պայմանագրի միջոցով: Այդպիսի պայմանագրով տղամարդը խոստանում էր ապօրինի կնոջը պահել մինչեւ նրա մահը, եւ եթե իր օրինավոր կինը վախճանվեր, նա պետք է ամուսնանար այդ ապօրինի կնոջ հետ: Միաժամանակ պայմանը չկատարելու դեպքում երկու կողմի համար էլ տուգանք էր նշանակվում²²:

Լալայանը նշում է, որ այսպիսի ամուսնական պայմանագրի կնքման դեպքում արդեն օրինական կինը հայտնվում էր խիստ ստորադաս վիճակում: Երբեմն նա, վիրավորված ստեղծված իրավիճակից, հեռանում էր հոր տուն կամ ապահարզան էր խնդրում հոգեւոր իշխանությունից:

²⁰ Ե. ԼԱԼԱՅԱՆ, *Ընտանիք*, ԱՀ, գր. 10, Թիֆլիս, 1903, էջ 132:

²¹ Խ. ՍԱՄՈՒԷԼՅԱՆ, *Հայ ընտանեկան պաշտամունքը*, ԱՀ, Թիվ 13, Երեւան, 1906, էջ 125:

²² ՏԵՍ Ե. ԼԱԼԱՅԱՆ, *Ընտանիք*, ԱՀ, գր. 10, Թիֆլիս, 1903, էջ 135:

Ծայրահեղ դեպքերում նույնիսկ ինքնասպանության էր դիմում: Իսկ եթե ապրուստի միջոց չէր ունենում եւ ամուսնուց էլ ոչինչ չէր կարողանում ստանալ, ապա ստիպված, արցունք թափելով, ապրում էր ապօրինի կնոջ հետ²³:

Սա, իհարկե, խիստ անհարգալից վերաբերմունք էր կնոջ հանդեպ, որը մեր օրերում բավականին մեղմացել է: Դրան հավանաբար նպաստել է մի քանի հանգամանք՝ նախ այն, որ հասարակությունը զարգացում է ապրել եւ փոխել է ամուսնության հանդեպ իր հայացքները: Չնայած այն փաստին, որ միեւնույն է, ամուսնության գլխավոր առաքելությունը շարունակում է կայանալ սերնդի շարունակության ապահովման մեջ, այնուամենայնիվ այս հարցի վերաբերյալ հասարակությունը ձեռք է բերել հանդուրժողականություն: Բացի այդ, ի տարբերություն նախկինում տեղի ունեցող ամուսնություններին, ներկայումս զույգն ամուսնության որոշում է կայացնում հիմնականում սիրո առկայությամբ:

Կանայք ոչ մի դեպքում չպետք է դատապարտվեն անպտղության պարագայում: Ուշադրություն սեւեռելով Հայ Առաքելական Եկեղեցու կանոնակարգին՝ պարզորոշ կերպով տեսանք, որ Եկեղեցին եւս անպտղությունն ամուսնալուծության շարժառիթ չի համարում:

Ուսումնասիրելով ամուսնական կյանքի այսպիսի հանգամանքներ՝ հարց է առաջանում, թե ինչ ճակատագրի պետք է արժանանար ապօրինի կինն ամուսնու մահվան դեպքում: Այստեղ առաջ են գալիս հակասություններ: Ինչպե՞ս պետք է մի տանիքի տակ ապրեին տղամարդու օրինական եւ ապօրինի կանայք: Այս պայմաններում է, որ կարելուվում է Մխիթար Գոշի այն տեսակետը, ըստ որի՝ նրանք մեկ հարկի տակ չեն կարող ապրել: Վերլուծելով այս ամենը՝ հանգում ենք այն մտքին, որ ամուսնություններին այսպիսի ընթացք տալը չի բխում եւ ոչ մի կնոջ շահերից: Եթե պսակված ամուսնությունից ժառանգներ չեն լինում, ապա զույգը պարտավոր է կամ համակերպվել իրեն բաժին ընկած ճակատագրի հետ, կամ էլ հարցը պետք է լուծի երեխայի որդեգրման տարբերակով: Քրիստոնեությունը խիստ դեմ է բազմակնությանը, Եկեղեցին չի ընդունում երկրորդ կնոջ ներկայությունը միեւնույն ընտանիքում, ուստի եւ դա բխում է հենց ընտանիքի շահերից:

²³ Տես անդ, էջ 135–136:

РЕЗЮМЕ

В статье кратко рассматривается значение деторождения в системе армянских христианских брачных традиций. Приведены примеры предпочтения рождения сына, а также представлены их религиозные и народные основы. Идея рождения сына настолько глубоко укоренилась в армянской среде, что зачастую становилась причиной множества семейных проблем. Женщина, родившая ребенка мужского пола, пользовалась гораздо большим уважением, чем та, кто рожала только девочек. Вследствие чего были нарушены христианские нормы брака. Мужчины, страстно желавшие иметь сына, могли привести домой другую женщину, что ущемляло права законной супруги.

Рассматривая подобные проявления семейно-супружеских отношений, приходим к выводу, что христианская религиозная система ценностей определяет в браке принцип «одна женщина — один мужчина», что является важнейшим условием крепкой, гармоничной семьи.

SUMMARY

The article discusses the idea of giving birth to a male child in the context of the Armenian Christian marriage traditions. Several examples given in the article come to present the preference of giving birth to a male child. The idea of giving birth to a male child was so deeply rooted in the Armenian reality that it, in its turn, caused numerous marriage problems. The women giving birth to a male child were held in higher esteem than women giving birth to a female child. As a result, the Christian norms of marriage were violated. Men who were eager to have a son could bring home another woman, which infringed on the rights of the legitimate wife.

Considering such manifestations of family and marital relationships, we conclude that the Christian religious system of values defines the principle of “one woman—one man” in marriage, which is the most important condition for a strong, harmonious family.